Lexi-Kaye https://doi.org/10.54301/TYDQ5721

אוריינות פיננסית בישראל: ידע ומיומנויות, עמדות והתנהגות כלכלית של תלמידי תיכון - הבדלים דמוגרפיים ומגדריים

יעקב יתח*

תקציר

אוריינות פיננסית מתייחסת ליכולתו של אדם להבין מושגים פיננסיים בסיסיים, להשתמש במידע כלכלי לצורך קבלת החלטות מושכלות, ולנהל את משאביו הפיננסיים באופן אחראי לאורך חייו. כמו כן, היא כוללת גם גורמים לא קוגניטיביים, פסיכולוגיים, רגשיים וערכיים המעצבים את התנהגותו הכלכלית של הפרט. בישראל, רמות האוריינות הפיננסית נמוכות יחסית, וניכרים פערים מגדריים, סוציו־אקונומיים ואתניים, במיוחד בקרב החברה הערבית והחרדית. נשים, למשל, מדווחות על רמות נמוכות יותר של ידע פיננסי וביטחון בקבלת החלטות, תופעה העלולה להשליך על יכולתן הכלכלית בטווח הארוך. המאמר מציג סקירה עדכנית של מצב האוריינות הפיננסית בקרב בני נוער בישראל, תוך בחינת הקשרים בין ידע פיננסי, עמדות והתנהגויות כלכליות. במאמר מושם דגש על חשיבותו של החינוך הפיננסי מגיל צעיר ככלי לקידום צדק חברתי וצמצום פערים, על שילוב למידה חווייתית ומעורבות קהילתית, ועל הצורך בהכשרת מורים ייעודית. לבסוף מוצעת מסגרת לתוכנית לאומית מקיפה ומותאמת תרבותית מגיל גן ועד תיכון, שתאפשר לתלמידים לפתח מסוגלות כלכלית ולשמש סוכני שינוי בחברה.

מילות מפתח: אוריינות פיננסית, חינוך פיננסי, צדק חברתי.

אוריינות פיננסית - הגדרה

אוריינות פיננסית מוגדרת כיכולת להבין ולהשתמש במידע פיננסי לצורך קבלת החלטות כלכליות מושכלות וניהול משאבים באופן אחראי לאורך החיים (OECD, 2022). לצד הגדרה זו קיימות הגדרות נוספות המדגישות היבטים שונים של אוריינות פיננסית, כגון דגש על קבלת החלטות רציונלית, על מיומנויות התנהגותיות או על מסוגלות כלכלית רחבה יותר (Lusardi & Mitchell, 2015).

במאמר זה נבחרה ההגדרה של ה־OECD, שכן היא משמשת מסגרת התייחסות מרכזית למדידת אוריינות פיננסית בקרב תלמידים (למשל במסגרת מבחני PISA) ולגיבוש מדיניות חינוך פיננסי ברמה הלאומית והבין־לאומית.

אוריינות פיננסית איננה נמדדת רק בהבנה תאורטית של מושגים כלכליים, כגון חיסכון, אשראי או השקעות, אלא גם במידת היכולת של הפרט ליישם ידע זה בחיי היום יום: בניהול תקציב, בהשוואת מחירים, בהערכת סיכונים ובהתמודדות עם מצבי חירום כלכליים.

* **ד"ר יעקב יתח** הוא חבר סגל בכיר באקדמית צפת, חוקר ומרצה לכלכלה ואוריינות פיננסית. מחקריו עוסקים במדידה והערכה של רמת האוריינות הפיננסית בישראל ובעולם. מחבר הספר "מחשבים חינוך מחדש: חינוך פיננסי – נשקם של המוחלשים". מייסד המרכז לאוריינות פיננסית ופועל להטמעת תוכניות לימוד לחינוך פיננסי במערכת החינוך, באקדמיה ובקהילה.

Yaakov.it@zefat.ac.il | https://orcid.org/0000-0003-2947-7091

נוסף על כך, החוקרים מציינים שאוריינות פיננסית מושפעת מגורמים פסיכולוגיים וחברתיים. ביטחון עצמי, מסוגלות עצמית והקשרים תרבותיים הם חלק בלתי נפרד מהיכולת הכלכלית של הפרט (Lusardi & Mitchell, 2021).

סקירת הספרות במאמר זה התבססה על חיפוש נרטיבי ממוקד במאגר Google Scholar, בדוחות ה־OECD ובכתבי עת מובילים העוסקים באוריינות פיננסית ובחינוך פיננסי. נכללו בעיקר עבודות של חוקרים מרכזיים בתחום, כגון Lusardi ו־Mitchell, לצד מחקרים עדכניים מהעשור האחרון המתמקדים בבני נוער, באי־שוויון חברתי גיאוגרפי ובקשר בין אוריינות פיננסית לרווחה כלכלית. הקריטריונים המרכזיים לבחירת המקורות היו הרלוונטיות לשאלות המחקר, תרומה תאורטית או אמפירית להבנת הקשר בין ידע פיננסי להתנהגות, והתמקדות בהשלכות חינוכיות ומדיניות. סקירה זו היא נרטיבית וסינתטית, ואינה מטא־אנליזה כמותית.

מגמות בינלאומיות באוריינות פיננסית

הדיון באוריינות פיננסית התעצם בעקבות המשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008, אשר הדגיש את פגיעותם של משקי בית בעלי הבנה פיננסית מוגבלת (Lusardi & Mitchell, 2015). מאז, גברה ההכרה כי אוריינות פיננסית היא מיומנות חיים קריטית, הנוגעת ביציבות הכלכלית של מדינות ושל מערכות פיננסיות, ולכן ההשקעה בה חורגת הרבה מעבר לרווחה האישית.

מחקרים בין־לאומיים מראים כי רמות האוריינות הפיננסית נמוכות ברוב מדינות העולם, גם בקרב אוכלוסיות משכילות יחסית (Bucher-Koenen et al., 2017). פערים מגדריים, אתניים וגיאוגרפיים ניכרים כמעט בכל המדינות שנבדקו במסגרת מבחני PISA של ה־OECD (OECD, 2021).

המדדים שנאספו מצביעים על קשר ישיר בין אוריינות פיננסית לבין רווחה כלכלית, בריאות פיננסית ואפילו תחושת רווחה נפשית (Bottazzi & Oggero, 2023). כמו כן, נמצא קשר בין אוריינות פיננסית לבין נטייה להשקעות לטווח ארוך, תכנון פנסיוני, הימנעות מחובות מיותרים והתנהלות כלכלית זהירה.

במקביל, מדינות רבות החלו לפתח תוכניות לאומיות לחינוך פיננסי. לדוגמה, אוסטרליה, קנדה ובריטניה שילבו את הנושא בתוכניות הלימודים כבר בגיל צעיר, מתוך מטרה לצייד את האזרחים בכישורי חיים הכרחיים. היוזמות השונות מבליטות את המגמה לפיה חינוך פיננסי איננו רק הכשרה טכנית אלא גם רכיב משמעותי במדיניות ציבורית.

ממצאים בישראל: מבחן פיז"ה ומחקר עדכני

הדיון באוריינות פיננסית בישראל עלה לראשונה במסגרת מבחן פיז"ה 2012, שבו השתתפו תלמידים בני 15 מ־17 מדינות. הישגי ישראל עמדו על 476 נקודות – מתחת לממוצע ה־OECD (500 נקודות), ודירגו את ישראל במקום ה־14 (PISA, 2012). פיזור התוצאות היה רחב במיוחד, והממצא הבולט ביותר היה הפער החד בין תלמידים בבתי ספר דוברי עברית לתלמידים בבתי ספר דוברי ערבית: פער של כ־108 נקודות (הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, 2014).

מאז השתתפותה של ישראל במבחן פיז"ה בשנת 2012, לא בוצעה הערכה מקיפה של רמת האוריינות הפיננסית בקרב תלמידי תיכון. לנוכח שינויי עומק במציאות הכלכלית, החברתית והטכנולוגית בישראל, המחקר הנוכחי מהווה את אחד המיפויים המעודכנים והרחבים ביותר שנערכו בעשור האחרון. מטרתו הייתה לבחון את רמות הידע, העמדות וההתנהגות הפיננסית בקרב בני נוער בגילי 15–18, ולזהות קשרים בין משתנים אלה לבין מאפיינים דמוגרפיים – ובראשם מגדר, רקע סוציו־אקונומי, תעסוקה והשתתפות בתוכניות חינוך פיננסי.

הממצאים מצביעים על תמונה מורכבת: עמדות פיננסיות דורגו בציון ממוצע גבוה יחסית (4.03 מתוך 5), בעיקר בהיבטים של תכנון לטווח ארוך וביטחון כלכלי. עם זאת, רמת הידע הפיננסי הכללי נמצאה נמוכה (50.75 מתוך 100), וסטיית התקן הגבוהה מצביעה על שונות גדולה בין התלמידים. גם ההתנהגות הפיננסית המעשית נמצאה נמוכה (65.2), עם הבדלים משמעותיים ברמות המעורבות בניהול תקציב, קבלת החלטות וניהול משא ומתן. הקשרים בין עמדות חיוביות להתנהגות היו מתונים, בעוד שהקשר בין ידע לבין התנהגות פיננסית נמצא חלש מאוד – ממצא המחזק את ההנחה שידע לבדו אינו מבטיח התנהלות כלכלית אפקטיבית.

בשנים האחרונות הוקם גוף מחקר ישראלי רחב היקף שמרכז עיסוקו הוא בנושא אוריינות וחינוך פיננסיים, המאיר היבטים שונים של המערכת. מחקרים אלה כוללים, בין היתר, בחינה של רמת הידע הפיננסי של מורים ושל המחסור בהכשרה ייעודית בתחום, הערכה של תוכניות חינוך פיננסי לילדים ותלמידי תיכון והקשר בין למידה פורמלית לבין דיונים משפחתיים בבית (BenDavid-Hadar, 2015; Bendavid-Hadar & Hadad, 2013), וכן בחינה של הזיקה שבין הכנסה, השכלה ואוריינות פיננסית בקרב האוכלוסייה החרדית (May-Yazdi & BenDavid-Hadar, 2018). לצד מחקרי שטח אלה, דו״ח מחלקת המחקר של הכנסת מספק תמונת מצב רוחבית המצביעה על פערי אוריינות פיננסית בישראל ועל השלכותיהם המדיניות (מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2021).

הבדלים מגדריים, תרבותיים וגיאוגרפיים

ניתוח הממצאים לפי משתנים דמוגרפיים העלה הבדלים מובהקים. בנים השיגו ציונים גבוהים יותר מבנות כמעט בכל המדדים: בידע פיננסי (57.7 לעומת 41.8), באחריות פיננסית וביכולות משא ומתן. לעומת זאת, לא נמצאו הבדלים בולטים בביטחון עצמי או במעורבות בהחלטות בתוך המשפחה. מעבר לכך, נמצא פער בין תלמידים מרקע סוציו־אקונומי גבוה לאלו מרקע נמוך – במיוחד בידע פיננסי ובהתנהגות פיננסית. תלמידים העובדים במהלך הלימודים (כ־65% מהמדגם) הציגו התנהגות פיננסית אפקטיבית יותר לעומת אלה שאינם עובדים.

ממצאים אלה מתיישבים עם מחקרים מהעולם, המצביעים על כך שבנים נוטים להציג רמות גבוהות יותר של ידע פיננסי וביטחון עצמי בקבלת החלטות כלכליות בהשוואה לבנות (Atkinson & Messy, 2020; Harvey, 2019).

ההסבר לפערים אלו אינו נעוץ בהכרח ברקע חינוכי או תעסוקתי בלבד, אלא הוא משקף גם נורמות חברתיות ותרבותיות, ביטחון עצמי ועמדות ביחס לסיכון כלכלי (Bottazzi & Lusardi, 2021). בישראל, כמו במדינות אחרות, הפערים המגדריים מציבים אתגר חינוכי משמעותי המחייב תוכניות מותאמות מגדר.

מעבר לפער המגדרי, קיימים הבדלים ניכרים בין קבוצות אוכלוסייה שונות בישראל. תלמידים במערכת החינוך הערבית מציגים רמות אוריינות פיננסית נמוכות יותר מאשר תלמידים במערכת החינוך העברית (PISA, 2012). ממצאים אלה עשויים להיות קשורים גם להבדלים כלכליים וחברתיים בין הקבוצות, אך גם לגורמים תרבותיים, כגון דפוסי צריכה, תפקידים מגדריים במשפחה והזדמנויות לחשיפה לעולם הפיננסי.

החברה החרדית בישראל, שלא נכללה במדגם מבחן פיז״ה, מתאפיינת אף היא ברמות נמוכות של אוריינות פיננסית, בין היתר בשל מאפייני שוק העבודה שלה, שיעורי תעסוקה נמוכים יחסית בקרב גברים והיעדר תוכניות חינוכיות רשמיות בתחום זה. מעבר לפערים מגדריים ואתניים, מחקרים מראים גם פערים מובהקים בין תלמידים המתגוררים בפריפריה הגיאוגרפית לבין תלמידים המתגוררים במרכז הארץ. תלמידים בפריפריה נוטים להיחשף פחות לכלים פיננסיים מודרניים, כמו-כן הם סובלים מגישה מוגבלת לשירותים פיננסיים מתקדמים, ולעיתים קרובות הם גם באים מרקע סוציו־אקונומי מוחלש. מצב זה עלול להנציח פערים בין קבוצות אוכלוסייה לאורך זמן (בכר, הרן־רוזן, & גרא, 2025).

ידע פיננסי אינו ערובה להתנהגות כלכלית יעילה

אחד הממצאים המפתיעים, לכאורה, הראה כי לא נמצא הבדל מובהק בציוני הידע הפיננסי ובהתנהגות הכלכלית בין תלמידים שהשתתפו בשיעורי חינוך פיננסי לבין אלו שלא השתתפו. ממצא זה מעורר ספקות בנוגע ליעילותן של התוכניות הקיימות ביצירת שינוי בפועל על התנהגות כלכלית. ממצאים אלה תומכים בטענה כי הקניה של ידע פיננסי טכני אינה מבטיחה התנהלות פיננסית אחראית ויעילה, מכיוון שישנם גורמים לא קוגניטיביים, פסיכולוגים ורגשיים המשפיעים על תהליך קבלת ההחלטות וההתנהגות הפיננסית שלנו. הממצאים הללו מדגישים את חשיבות ההתאמה התרבותית, המעשית והרגשית של תוכניות החינוך הפיננסי לצרכים השונים של התלמידים בישראל.

חינוך פיננסי מגיל צעיר - חשיבות ויישום

חינוך פיננסי הפך בשנים האחרונות לאחד מכלי המדיניות המרכזיים לקידום רווחה כלכלית ולמניעת חובות מיותרים. ארגונים בינלאומיים, ובראשם ה-OECD, ממליצים להתחיל בהקניית כישורים פיננסיים כבר בגיל צעיר (OECD, 2019). הסיבה לכך נעוצה בעובדה שבני נוער נחשפים למוצרים פיננסיים דיגיטליים – כרטיסי אשראי נטענים, אפליקציות תשלום ופלטפורמות מסחר מקוונות – עוד לפני שסיימו את לימודיהם בבית הספר.

בישראל, על אף ההכרה בחשיבות התחום, יישומו בפועל של החינוך הפיננסי עדיין מוגבל, והוא אינו מופיע כתוכנית חובה. קיימים פרויקטים נקודתיים, חלקם ביוזמת משרד האוצר וחלקם ביוזמות פרטיות או ביוזמות של עמותות, אולם טרם גובשה תוכנית לאומית כוללת ורציפה מגיל גן ועד תיכון. מצב זה מייצר שונות גבוהה בין בתי ספר, ומחזק את ההבדלים החברתיים והכלכליים שבין קבוצות אוכלוסייה שונות.

חינוך פיננסי כמדיניות ציבורית

מחקרים מראים כי הקניית ידע פיננסי מגיל צעיר משפרת את יכולת התכנון לטווח ארוך, מגבירה את המודעות לצרכנות נבונה ומסייעת בפיתוח תחושת מסוגלות עצמית. מעבר לחשיבות האישית, חינוך פיננסי הוא בעל משמעות חברתית רחבה. הקניית ידע פיננסי לכלל התלמידים עשויה לשמש אף כמנוף לקידום צדק חברתי, לצמצום פערים סוציו־אקונומיים ולהפחתת אי־שוויון. בישראל, שבה הפערים החברתיים בין מרכז לפריפריה ובין קבוצות אתניות שונות הם מן הבולטים בעולם המערבי, נדרש חינוך פיננסי מותאם תרבותית שיגיע גם לקבוצות מוחלשות – החברה הערבית, החברה החרדית, ועולים חדשים. (Mandell & Klein, 2009; Lusardi, 2020)

המשמעות של צמצום פערים באמצעות חינוך פיננסי היא לא רק כלכלית אלא גם אזרחית. ידע פיננסי מעניק לפרט תחושת שליטה וביטחון עצמי, ומאפשר לו השתתפות שוויונית יותר במרחב הציבורי והכלכלי. במובן זה, חינוך פיננסי איננו רק "כלי לניהול כספים", אלא הוא משמש אמצעי להעצמה אישית וקהילתית. כפי שמציינים קאיסר ומנקוף (Kaiser & Menkhoff, 2021) ידע פיננסי לבדו אינו מספיק לשינוי התנהגות, ויש לשלבו עם פיתוח מיומנויות רגשיות וקוגניטיביות - כגון שליטה עצמית, ניהול מצבי לחץ ויכולת קבלת החלטות בתנאי אי־ודאות. בישראל, התאמה כזו של תוכניות הלימוד יכולה לתרום להקטנת פערים חברתיים מתמשכים.

הוראה מבוססת למידה פעילה וחווייתית

חינוך פיננסי יעיל איננו מסתכם בהקניית ידע תאורטי בלבד, אלא הוא דורש למידה חווייתית ויישומית. שילוב תלמידים בפעילות מעשית בבנקים, בבתי השקעות ובחברות ביטוח יאפשר להם להתנסות ישירות

בניהול חשבונות, בהבנת תהליכי השקעה ובחשיפה לשוק העבודה הפיננסי. למידה מסוג זה ביכולתה לפתח מיומנויות יישומיות, להגביר את תחושת המסוגלות ולהקנות ביטחון בקבלת החלטות כלכליות.

בעולם קיימות תוכניות המדמות "שוק פיננסי" בתוך בתי הספר – תלמידים מנהלים בנקים קהילתיים קטנים, עוסקים בהשקעות וירטואליות או מתנסים בבניית תקציב לכיתה. מחקרים מראים כי מודלים אלו משפרים את ההבנה המעשית של מושגים פיננסיים ומחברים את התלמידים למציאות חייהם (Fernandes, Mazzocco & Prina, 2021).

בישראל, שילוב דומה עשוי לספק לתלמידים חוויות משמעותיות ולהפחית את החשש מעולם הכלכלה. חיבור ישיר בין מערכת החינוך למוסדות פיננסיים יוכל להעניק לתלמידים תחושת רלוונטיות ולעודד אותם לראות בחינוך פיננסי לא רק חובה אקדמית אלא מיומנות חיים שחשוב לרכוש.

תפקיד המשפחה באוריינות פיננסית

מעבר למסגרת הבית ספרית, למשפחה תפקיד מרכזי בתהליך החינוך הפיננסי. מחקרים מראים כי ילדים המשתתפים בהחלטות כלכליות במשק הבית מפתחים ביטחון עצמי גבוה יותר ומסוגלים לקבל החלטות מורכבות יותר בעתיד (Agnew & Cameron-Agnew, 2015).

מעורבות הורים יכולה להתבטא בדיון פתוח עם הילדים על תכנון תקציב, חיסכון משפחתי או השוואת מחירים. חשיפת בני נוער לשיקולים הכלכליים של ההורים תורמת לפיתוח מודעות ואחריות. נוסף על כך, תלמידים יכולים לשמש "שגרירים פיננסיים" במשפחתם: הם רוכשים ידע במסגרת בית הספר ומעבירים אותו הלאה להורים ולקרובים, ובכך הם משפיעים על כל התא המשפחתי.

בקהילות שבהן נגישות למידע פיננסי נמוכה, תפקיד זה של התלמידים הופך למשמעותי במיוחד. תלמידים יכולים להביא למשפחתם ידע עדכני אודות ניהול תקציב, אודות כלים דיגיטליים ואודות התנהלות צרכנית נבונה, ובכך להרחיב את ההשפעה של מערכת החינוך אל מעבר לכותלי בית הספר.

תלמידים כשגרירים בקהילה

אחת מהתפיסות החדשניות בחינוך פיננסי היא הפיכתם של תלמידים לשגרירים פעילים בקהילה. הרעיון מבוסס על ההנחה כי ידע שנרכש בבית הספר יכול לזרום החוצה אל מעגלים משפחתיים וחברתיים רחבים יותר. תלמידים שנחשפו לתכנים פיננסיים יכולים ללמד את הוריהם, את אחיהם או את בני גילם כיצד לנהל תקציב משפחתי, כיצד לחסוך באופן שיטתי וכיצד להימנע מהתחייבויות מסוכנות.

גישה זו הופכת את החינוך הפיננסי לכלי קהילתי ולא רק אישי. היא מאפשרת ליצור מעגלי השפעה רחבים יותר, במיוחד בקרב אוכלוסיות שבהן הידע הפיננסי מוגבל או חסום מסיבות תרבותיות, לשוניות או כלכליות. במובן זה, התלמידים פועלים כ"סוכני שינוי" המקדמים לא רק את עצמם אלא גם את סביבתם.

מחקרים מצביעים על כך שתלמידים הלוקחים חלק פעיל בהעברת ידע פיננסי הלאה מפתחים תחושת אחריות, מוטיבציה פנימית ומסוגלות גבוהה יותר (Xiao, Chen & Chen, 2022). כך נוצרת השפעה הדדית: הקהילה מרוויחה ידע וכלים, והתלמידים מעמיקים את ההבנה הפיננסית שלהם ומחזקים את ביטחונם העצמי.

התאמות תרבותיות, אתניות ומגדריות

בישראל, שבה חיים זה לצד זה קבוצות אתניות, דתיות ותרבותיות מגוונות, קיימת חשיבות רבה להתאמת תוכניות החינוך הפיננסי לצורכי הקהילות השונות. לדוגמה, החברה הערבית מתאפיינת במבנה משפחתי שונה, בדפוסי צריכה ייחודיים ובנגישות מוגבלת למערכות פיננסיות מתקדמות. החברה החרדית מאופיינת

במבנה לימודים נפרד, בשיעורי תעסוקה ייחודיים ובאתגרים כלכליים הנובעים מהיקף משפחות גדולות ומהסתמכות על מקורות הכנסה מוגבלים.

בהקשר המגדרי, הפערים בין בנים לבנות שהוזכרו לעיל מחייבים גם הם תשומת לב מיוחדת. תוכניות חינוך פיננסי צריכות להתמודד עם נורמות מגדריות ועם חסמים פסיכולוגיים ותרבותיים המונעים מבנות לרכוש ביטחון בתחום הכלכלי. יוזמות המעודדות בנות להשתתף בלמידה חווייתית, בקבלת החלטות ובמשחקי סימולציה פיננסיים עשויות לצמצם את הפערים הללו.

תוכניות מותאמות אתנית ותרבותית אינן רק הכרח פרקטי, אלא הן גם מהוות ביטוי לעיקרון של צדק חברתי. מערכת חינוך השואפת לשוויון חייבת להכיר במאפיינים הייחודיים של כל קבוצה ולספק לה כלים המותאמים לעולם הערכים ולמציאות החברתית שלה (Jha & Shayo, 2016).

הכשרת מורים והפיכת התחום לרשמי

אחד התנאים המרכזיים להצלחתו של החינוך הפיננסי בישראל הוא הכשרה ייעודית של מורים. כיום, מורים רבים נדרשים ללמד נושאים פיננסיים ללא הכשרה מתאימה, ולעיתים תוך הסתמכות על חומרים חיצוניים או יוזמות פרטיות. מצב זה פוגע באחידות ובהמשכיות הלימוד, ומנציח את הפערים בין בתי הספר. שילוב של מיומנויות קוגניטיביות ורגשיות הוא תנאי להצלחתן של התוכניות לחינוך פיננסי. לפיכך, הכשרת מורים חייבת להיות רב־תחומית ולכלול גם היבטים של כלכלה, חינוך, פסיכולוגיה וחברה (Kalinowski & Schwieren, 2023).

תוכנית לאומית לחינוך פיננסי מגיל גן ועד תיכון

המאמר הנוכחי מציג את אחד המיפויים העדכניים והרחבים שנערכו בעשור האחרון בנוגע לאוריינות פיננסית בקרב בני נוער בישראל, על בסיס נתונים אמפיריים מקיפים. ייחודו בכך שהוא משלב בין ניתוח פערים דמוגרפיים, מגדריים ואתניים לבין מסגרת נורמטיבית הרואה בחינוך פיננסי כלי לקידום צדק חברתי וצמצום אי־שוויון.

החזון המרכזי העולה מהמחקר ומהסקירות השונות הוא הצורך בהקמת תוכנית לאומית מקיפה לחינוך פיננסי בישראל. תוכנית זו צריכה להיות רציפה מגיל הגן ועד לסיום התיכון, ולשלב ידע תאורטי עם חוויות מעשיות וקהילתיות. תנאי הכרחי להצלחתן של תוכניות לחינוך פיננסי הוא היכולת למדוד ולהעריך את מידת יעילותן ועמידתן במטרות וביעדים, כפי שגובשו ועוצבו ע"י קובעי המדיניות ואנשי החינוך. תוכנית כזו תתרום לא רק לאנשים הפרטיים אלא גם לחוסנה הכלכלי של החברה הישראלית כולה.

מקורות

בכר, ס', הרן־רוזן, מ', & גרא, ר'. (2025, נובמבר). מצב האוריינות הפיננסית בישראל ובהשוואה בין־לאומית (נייר מס' 2025.05). בנק ישראל, חטיבת המחקר. סדרת ניתוחי מדיניות וסוגיות מחקריות.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת. (2021, 10 בנובמבר). חינוך פיננסי־כלכלי במערכת החינוך בישראל (א' זרד, כותב; י' וורגן, מאשר). הכנסת. https://www.knesset.gov.il/mmm

Agnew, S., & Cameron-Agnew, T. (2015). Financial socialization and gender: The role of early conversations. Journal of Economic Psychology, 46, 141–153. https://doi.org/10.1016/j.joep.2014.12.007

Atkinson, A., & Messy, F. (2020). Financial literacy and gender: New evidence and policy implications. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. OECD Publishing.

BenDavid-Hadar, I. (2015). An analysis of personal financial literacy among educators. Journal of Financial Education, 41(3), 50–89.

Bendavid-Hadar, I., & Hadad, Y. (2013). Financial education for children: The Israeli case. Citizenship, Social and Economic Education, 12(1), 48–57.

Bottazzi, R., & Lusardi, A. (2021). Culture and financial literacy: A global perspective. Journal of Economic Behavior & Organization, 189, 265–278. https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.06.016

Bottazzi, R., & Oggero, N. (2023). Financial literacy and wellbeing: A life course perspective. Financial Studies Quarterly, 59(2), 145–162.

Bucher-Koenen, T., Lusardi, A., Alessie, R., & van Rooij, M. (2017). How financially literate are women? Journal of Consumer Affairs, 51(2), 255–283. https://doi.org/10.1111/joca.12121

Fernandes, N., Mazzocco, M., & Prina, S. (2021). Financial literacy and financial behavior: New evidence from FinTech. Journal of Financial Economics, 141(3), 987–1007. https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2021.04.002

Harvey, S. (2019). Low financial literacy and economic hardship among youth. Youth Finance Review, 13(1), 55–68.

Jha, S., & Shayo, M. (2016). Reducing gender differences in financial literacy and confidence in Israel. Research in Economic Behavior, 8(2), 113–129.

Kaiser, T., & Menkhoff, L. (2021). Does financial education impact financial literacy and financial behavior, and if so, when? World Bank Research Observer, 36(1), 23–61. https://doi.org/10.1093/wbro/lkab001

Kalinowski, M., & Schwieren, C. (2023). The role of cognitive and emotional skills in financial literacy and financial behavior. Journal of Economic Psychology, 89, 102568. https://doi.org/10.1016/j.joep.2022.102568

Lusardi, A. (2020). Financial literacy and the need for financial education: Evidence and implications. Swiss Journal of Economics and Statistics, 156(1), 1–8. https://doi.org/10.1186/s41937-020-00046-0

Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2015). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. Journal of Economic Literature, 52(1), 5–44. https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5

Mandell, L., & Klein, L. S. (2009). The impact of financial literacy education on subsequent financial behavior. Journal of Financial Counseling and Planning, 20(1), 15–24.

May-Yazdi, O., & BenDavid-Hadar, I. (2018). The relationships between income, academic education, and financial literacy: The case of the Ultra-Orthodox in Israel. Education and Society, 36(2), 49–76.

OECD. (2019). OECD/INFE international survey of adult financial literacy competencies. OECD Publishing.

OECD. (2021). PISA 2018 results (Volume IV): Are students smart about money? OECD Publishing.

OECD. (2022). Financial literacy and inclusion: Results of the OECD/INFE 2022 international survey. OECD Publishing.

PISA. (2012). Program for International Student Assessment (PISA). OECD Publishing.

Xiao, J. J., Chen, C., & Chen, F. (2022). Financial literacy and financial behavior among adolescents: The role of family and school education. Journal of Consumer Affairs, 56(1), 194–213. https://doi.org/10.1111/joca.12345